

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Сучасна економічна освіта є важливим чинником економічної соціалізації людей, має потужний потенціал розвитку й підвищення якості людського капіталу, є могутнім важелем соціально-економічного розвитку країн, які прагнуть досягнути високих стандартів життя людей, бути конкурентними у всіх сферах на світових ринках послуг. Україна має значні резерви (економічні, природні, людські тощо), які можуть забезпечити їй швидкий прорив у досягненні високих стандартів життя людей, утвердитися в світовій думці як країна, що здатна використати час і вітчизняний ресурс задля прискорення темпів ефективного економічного зростання, запровадження інноваційної моделі розвитку. Чіткі гарантії та відповідальність держави щодо цього процесу регламентовано у фундаментальних законодавчих і підзаконних актах, зокрема у Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року (2013), новій редакції Закону України «Про вищу освіту» (2014), Стратегії сталого розвитку «Україна-2020» (2015).

Стратегія реформ, запит на здійснення яких чітко визначено громадянським суспільством, яке нині активно формується в Україні, є важливим стимулом прискорення системних змін у всіх сферах суспільного життя, передусім – економічній. Це обумовлює інтенсивний пошук механізмів підвищення рівня професійної підготовки у вітчизняних вищих навчальних закладах (ВНЗ) майбутніх фахівців у галузі соціальних та поведінкових наук за спеціальністю – економіка.

Аналіз інформаційних джерел у галузі освіти виявляє, що в теорії та практиці професійної підготовки фахівців з вищою освітою накопичено значний потенціал, який може стати основою для вдосконалення підходів до професійної підготовки майбутніх економістів: визначено домінуючі імперативи сучасної стратегії професійної підготовки фахівців з позицій філософії освіти (В. Андрущенко, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, В. Огнев'юк та інші); розроблено теоретичні й методичні основи неперервної професійної освіти (В. Луговий, Н. Ничкало, С. Сисоєва та інші); досліджено проблеми професійної підготовки фахівців у системі вищої освіти (Л. Барановська, В. Бобрицька, Н. Булгакова, І. Зарубінська, Н. Ладогубець, Е. Лузік, В. Ягупов та інші). У галузі вищої економічної освіти науковий інтерес становлять праці М. Мартиненко, О. Ножовника, В. Казакова, Т. Коваль, Л. Отрощенко, М. Левочко, В. Петрука, Т. Поясок та інших.

З огляду на те, що світові тенденції глобалізації, інтернаціоналізації та європеїзації системи вищої економічної освіти (ВЕО) в Україні визначають актуальні пріоритети розвитку галузі, це зумовлює доцільність вивчення зарубіжного досвіду підготовки економістів у ВНЗ з тим, щоб врахувати його для підвищення рівня підготовки фахівців економічних спеціальностей у системі вищої освіти в країні. В інформаційному обігу є наукові праці, присвячені дослідженню досвіду підготовки економістів за рубежом, зокрема у США (О. Войнаровська, Л. Огнівко, В. Палінчак, О. Яковенко та інші), країнах СНГ (А. Аменд, І. Балашова, З. Караєва, С. Мохначов, М. Хугаєва та

інші), країнах Європи (М. Вачевський, Л. Євенко, А. Загородня, Л. Отрощенко, О. Романовський, О. Шевчук та інші) тощо.

Водночас у вітчизняних порівняльних дослідженнях бракує праць, які розкривають особливості професійної підготовки майбутніх економістів в країнах Чорноморського регіону, зокрема Азербайджанській Республіці (АР), що вирізняється швидкими темпами запровадження інновацій у систему ВЕО. Так, попри наявні в азербайджанській освітній спільноті теоретичні і прикладні напрацювання із проблематики сучасної ВЕО (А. Аґаєв, А. Асланов, М. Ваґіров, Р. Әсгәрова, А. Кәримов, Е. Кәримов, З. Мәммədov, Ә. Muradov, С. Qurbanov, S. Salimov, А. Таґієв, Е. Vəliyev та інші), професійна підготовка майбутніх економістів в університетах Азербайджану ще не була в Україні предметом спеціального дослідження. З огляду на це, виникає необхідність констатації *загальних суперечностей*, властивих українській системі ВЕО, зокрема між: потребою інтеграції до міжнародного освітнього простору та недостатнім рівнем урахування відмінностей компетентнісної освітньої парадигми національної та зарубіжних систем ВЕО, зокрема Азербайджану, в частині її впровадження у процес підготовки майбутніх економістів; між набуттям загальнодержавного значення потреби у підготовці конкурентоспроможних фахівців-економістів задля прискорення динамічного розвитку економіки країни і недостатньою кількістю науково-дослідницьких інвестицій із упровадження інноваційної моделі ВЕО в Україні; між необхідністю врахування зарубіжного (азербайджанського) досвіду з теорії і практики ВЕО та відсутністю таких комплексних розробок в українській педагогіці.

Виявлені суперечності увиразнюють актуальність потреби вивчення теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх економістів в університетах АР, що ґрунтуються на компаративістському підході, їх упровадження в освітній простір української ВЕО на прагматичному та парадигмально-компетентнісному рівнях. Це зумовило вибір теми дисертаційної праці: **«Професійна підготовка майбутніх економістів в університетах Азербайджану».**

Зв'язок дослідження з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до тематичного плану наукових досліджень кафедри педагогіки та психології професійної освіти Гуманітарного інституту Національного авіаційного університету «Стандартизація професійної підготовки практичних психологів як основа концепції якості навчання студентів у ВТНЗ (2014-2016 рр.), «Формування ключових компетентностей у майбутніх психологів у процесі фахової підготовки» (№ 90/12-01.07 на 2016-2017 рр.). Тему дисертаційного дослідження затверджено Вченою радою Національного авіаційного університету (протокол № 10 від 30 листопада 2016 р.).

Мета дослідження – полягає в комплексному порівняльно-педагогічному вивченні теоретичних і методичних основ професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану та виявленні

можливостей застосування інноваційних напрацювань азербайджанських педагогів в українській системі ВЕО.

Відповідно до мети та структури дослідження сформульовано такі **завдання**:

- проаналізувати сучасний рівень конкурентоспроможності освіти АР на основі світових рейтингів;
- виявити особливості законодавчо-нормативного і педагогічного контексту становлення та розвитку сучасної вищої економічної освіти в університетах АР;
- з'ясувати роль економічної освіти Азербайджану в упровадженні інноваційної моделі розвитку країни, специфіки управління системою ВЕО в АР у порівняльному контексті з країнами Чорноморського регіону;
- проаналізувати цілі й завдання професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану у вимірах економічних й освітніх реформ країни, схарактеризувати сутність компетентнісної освітньої парадигми ВЕО АР;
- виявити рівень взаємообумовленості змісту й форм професійної підготовки економістів, організації науково-дослідної та самостійної роботи майбутніх економістів в університетах Азербайджану;
- здійснити емпіричне дослідження з оцінювання ефективності професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану й окреслити можливі підходи до застосування продуктивного досвіду АР у педагогічному просторі ВЕО України.

Об'єкт дослідження – вища економічна освіта в Азербайджанській Республіці.

Предмет дослідження – зміст і форми професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану.

Для реалізації основних завдань дослідження на різних його етапах використано систему теоретичних, емпіричних і статистичних **методів**, а саме:

- *теоретичний системний, об'єктний і предметний аналіз, синтез* – для концептуалізації філософської та психолого-педагогічної наукової літератури, вивчення нормативно-правових документів у галузі освіти Азербайджану, словників, енциклопедій, Інтернет-ресурсів, авторефератів, дисертацій, досвіду роботи провідних учених України та Азербайджану з теоретичних і методичних засад професійної підготовки майбутніх економістів;
- *компаративного аналізу, порівняння та зіставлення* – для виявлення специфіки управління системою ВЕО в АР та інших країн Чорноморського регіону, зіставлення змісту й форм професійної підготовки економістів в Україні та Азербайджані;
- *наукової інтерпретації* – для розкриття причинно-наслідкових зв'язків досягнення цілей й завдань професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану у вимірах економічних та освітніх реформ країни, виявлення особливостей законодавчо-нормативного і педагогічного контексту становлення та розвитку сучасної ВЕО в університетах АР, з'ясування сутності компетентнісної освітньої парадигми ВЕО Азербайджану;

– *моделювання та технологічного проектування* – узагальнення продуктивних ідей щодо забезпечення науково-методичного супроводу професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану та проектування можливих підходів до застосування досвіду АР у педагогічному просторі ВЕО України.

Під час дослідження послуговувались *емпіричними й статистичними методами* – для виявлення рівня взаємообумовленості змісту й форм професійної підготовки економістів, організації науково-дослідної та самостійної роботи майбутніх економістів в університетах Азербайджану, серед цих методів було обрано: спостереження (його різновиди), інтерв'ю, діалоги, диспути, бесіди; методи кількісної та якісної обробки даних для отримання достовірних результатів.

Джерельну базу дослідження становлять:

– Конвенція країн Чорноморського регіону про співробітництво в галузях культури, освіти, науки та інформації (1993);

– офіційні документи Організації Чорноморського економічного співробітництва / Organization of the Black Sea Economic Cooperation (ОЧЕС/BSEC) (1998), зокрема Парламентської асамблеї Чорноморського економічного співробітництва (PABSEC), щодо стратегії розвитку освіти: резолюції, рекомендації, доповіді та програми та ін.;

– офіційні документи про міжнародну співпрацю Азербайджану: Ради Європи, ОБСЄ і Організації Об'єднаних Націй (де Азербайджан уперше в 2012 і 2013 роках був непостійним членом Ради Безпеки); програми ЄС «Східне партнерство», «Суспільство по міжнародній співпраці» (GIZ) щодо здійснення проекту з приєднання до Болонського процесу (2005), упровадження системи ВЕО в Азербайджані, розвитку академічної мобільності (організація DAAD тощо);

– офіційні національні документи у сфері освіти Азербайджану, у тому числі законодавчі акти у сфері освіти (Закон АР «Про освіту» (2009)); укази Президента, нормативні документи уряду та органів регіональної влади (Указ Президента «Про вдосконалення системи освіти в АР» (2000), Концепція розвитку «Азербайджан – 2020: погляд в майбутнє» (2012), Державна стратегія з розвитку освіти в АР (2013), План дій з реалізації Державної стратегії по розвитку освіти в Азербайджані (2015)); доповіді про розвиток національної освіти; національні програми розвитку освіти (Державна програма з реформування в системі вищої і середньої спеціальної освіти на 2009-2013 рр.» (2009) та ін.;

– електронні ресурси: веб-сайт Міністерства Освіти АР; веб-сайти ВНЗ Азербайджану (Бакинський Державний Університет (м. Баку); Азербайджанський Технічний Університет (м. Баку); Азербайджанський Державний Економічний Університет (м. Баку) та ін.);

– статистичні дані, які відображають основні показники стану й тенденцій розвитку ВЕО та підготовки фахівців у галузі економіки в Азербайджані;

– наукові дослідження (дисертації, монографії, статті, матеріали конференцій) в галузі професійної підготовки майбутніх економістів в

Азербайджані та Україні;

– реферативні та енциклопедичні видання: European Education Thesaurus (1998); Thesaurus for Education Systems in Europe (2006); UNESCO Education Thesaurus (2007); International Encyclopedia of Education (1994); Азербайджанская национальная энциклопедия (Azərbaycan Milli Ensiklopediyası) (2010); Енциклопедія освіти, гол. ред. В.Г. Кремень (2008); Педагогічний словник за ред. С.У. Гончаренка (2001) та ін.;

– матеріали вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної періодики: зокрема: періодичні наукові журнали України, включені до міжнародних наукометричних баз – «Неперервна професійна освіта: теорія і практика»; «Proceedings of the National Aviation University»; «Порівняльна професійна педагогіка» та ін.; наукові журнали України, включені МОН України як фахові: «Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія», «Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова» та ін.; періодичні наукові журнали Азербайджану, включені до платформи Web of Science – Журнал гуманітарних і суспільних наук Університету Хазар («KJHSS»), періодичні наукові видання, що діють в системі Міністерства Освіти АР і визнані Вищою Атестаційною Комісією – «Bakı Universitetinin Xəbərləri», «Azərbaycan Ali Texniki Məktəblərinin Xəbərlər»; «Azərbaycan Dillər Universitetinin Elmi xəbərlər» та ін.

Дослідницькою базою слугували провідні бібліотечні установи, вищі навчальні заклади (ВНЗ) Азербайджану (Національна бібліотека у м. Баку; «Президентська бібліотека» Управління Справами Президента АР у м. Баку; Бібліотека Міллі Меджлісу (Національного Об'єднання) АР у м. Баку; бібліотеки вищих навчальних закладів: Академії Державного Управління при Президентові АР у м. Баку; Бакинського Державного Університету у м. Баку; Азербайджанського Державного Економічного Університету у м. Баку; Азербайджанського Технічного Університету у м. Баку; Азербайджанського Державного Аграрного Університету у м. Баку та ін.); провідні бібліотечні установи, вищі навчальні заклади України (Національна бібліотека імені В. І. Вернадського у м. Києві; Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого у м. Києві, Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського; бібліотеки ВНЗ України – ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Міжнародного науково-технічного університету імені Академіка Юрія Бугая, м. Київ та ін.).

Наукова новизна дослідження полягає в тому, що *вперше*:

– усебічно схарактеризовано *становлення та розвиток ВЕО* в Азербайджані в її цілісності, передумовами яких визнано ступінь упровадження освітніх реформ, базованих на національній та світовій моделях інноваційного розвитку економіки, зокрема ненафтового сектору;

– класифіковано праці провідних азербайджанських науковців (філософські, історичні, теоретико-методологічні, психолого-педагогічні, економічні), що відзначаються ґрунтовним впливом на розвиток ВЕО;

– виокремлено та зіставлено *підходи до управління в системі ВЕО* країн

Чорноморського регіону і на їх основі розроблено теоретичний концепт щодо ролі економічної освіти в упровадженні інноваційної моделі розвитку Азербайджану;

– виявлено *основні суперечності між нерозробленістю комплексного підходу* дослідження професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану та потребою його впровадження у педагогічний простір України.

У дослідженні *конкретизовано*: призначення й особливу сутність компетентнісного підходу у підготовці майбутніх економістів в університетах Азербайджану (як одного із базових підходів у забезпеченні ефективності під час засвоєння фундаментальних знань, формування вмінь, культивування підприємницьких якостей і здобуття професійних компетентностей); теоретичні положення та концептуальні ідеї азербайджанських науковців стосовно змісту та форм освітнього процесу з підготовки майбутніх фахівців-економістів; роль і місце ВЕО в системі професійної підготовки фахівців і відповідні форми її організації, методи і педагогічні технології (групова робота, метод «мозкового штурму», метод проєктів, комунікативні тренінги, метод «керуючого тексту», метод кейсів, метод «модерації», бізнес-симуляція, інтернет-ігри тощо), їх методичний інструментарій; специфіку організації науково-дослідницької і самостійної роботи в університетах Азербайджану. *Подальшого розвитку набули*: теоретичні положення про неперервність у ВЕО; ідеї розвитку компетентнісної освітньої парадигми ВЕО.

Практичне значення одержаних результатів вбачаємо у виробленні рекомендацій щодо організації освітнього процесу у ВНЗ України з підготовки здобувачів ВЕО у галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» за спеціальністю 051 «Економіка», 056 «Міжнародні економічні відносини»; галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування», 072 «Фінанси, банківська справа та страхування», 073 «Менеджмент», 075 «Маркетинг», 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність»; наданні практичних порад колегам-науковцям з питань педагогічної компаративістики, зокрема з питань становлення та розвитку ВЕО в Азербайджані.

Матеріали дисертаційної роботи видаються актуальними для розроблення освітніх програм для першого (бакалаврського), другого (магістерського) рівнів вищої освіти (галузі знань 05 «Соціальні та поведінкові науки» та 07 «Управління та адміністрування»); навчальних планів та профілів освітніх програм. Теоретичні положення дисертації можуть бути застосовані під час підготовки лекційних занять і практичних завдань у ВНЗ, які здійснюють професійну підготовку майбутніх економістів, а також під час освітньої діяльності на третьому освітньо-науковому рівні з підготовки докторів філософії в галузі знань 01 Науки про освіту (напр.: у викладанні навчальних дисциплін «Компаративістика у сфері освіти», «Порівняльна педагогіка», «Порівняльна освітня політика»), слухачами курсів післядипломної освіти та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Азербайджанського Державного Аграрного Університету (Акт-впровадження від 02 лютого 2017 р.); Азербайджанського Технічного Університету (довідка від 16 січня 2017 р.); у навчально-виховний процес Кременчуцького льотного коледжу НАУ (акт впровадження №01-192/146 від 02.07.2017р.), Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету (акт впровадження № 309 від 08.02.17.).

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження викладено в доповідях і обговорено на наукових, науково-практичних, науково-методичних конференціях різних рівнів:

– *міжнародних*: «Veda a vznik – 2015» (Praha, Чехія, 2015); «Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти» (Київ, 2016); «Развитие науки в XXI веке» (Харків, 2016); «Cutting-edge science – 2016» (Sheffield, Велика Британія, 2016); «Актуальні проблеми в системі неперервної освіти: загальноосвітній навчальний заклад – доуніверситетська підготовка – вищий навчальний заклад» (Київ, 2016); «Соціально-економічні, політико-правові та соціокультурні процеси в Україні та світі» (Київ, 2016);

– *всеукраїнських*: «Шляхи вдосконалення позааудиторної роботи студентів» (Суми, 2016); «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації» (Дніпро, 2016).

Публікації. Найважливіші положення та результати дисертаційної роботи відображено у 14 наукових одноосібних публікаціях, серед яких 5 – у провідних фахових виданнях, затверджених МОН України (з них 3 – у наукових періодичних виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз); 1 стаття – у зарубіжному періодичному науковому журналі (Австрія); 8 статей – у збірниках матеріалів науково-практичних конференцій різного рівня.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, 12 додатків (на 62 сторінках), списку використаних джерел (419 найменувань, із них іноземною мовою – 233). Загальний обсяг роботи становить 284 сторінки, з них основного тексту – 178 сторінок. Робота містить 9 таблиць і 6 рисунків, з яких 1 таблиця займає 2 сторінки основного тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність і доцільність проблеми дослідження; проаналізовано загальний стан її розробленості в педагогічній теорії і практиці; визначено мету та сформульовано завдання, об'єкт і предмет дослідження; визначено джерельну і дослідницьку базу дослідження; висвітлено його наукову новизну та практичне значення, наведено дані про апробацію й упровадження отриманих результатів у практику освітнього процесу сучасних ВНЗ, що здійснюють підготовку майбутніх економістів.

У першому розділі «**Теоретичні основи розвитку вищої економічної освіти в Азербайджані**» здійснено аналіз сучасного рівня конкурентоспроможності освіти АР на основі світових рейтингів; виявлено

особливості законодавчо-нормативного і педагогічного контексту становлення та розвитку сучасної економічної освіти в Азербайджані; з'ясовано роль ВЕО Азербайджану в упровадженні інноваційної моделі розвитку країни; досліджено специфіку управління системою ВЕО в Азербайджані у порівняльному контексті з країнами Чорноморського регіону.

Вивчення статистичних звітів численних міжнародних організацій (ЮНЕСКО, СБ, ООН, ОЄСР тощо), які формують сучасні погляди на перебіг цивілізаційного процесу, дав можливість виявити рівень розвитку людського капіталу як вирішального чинника економічного, соціально-культурного зростання АР, детермінанти підвищення її конкурентоспроможності на світовій арені. Виявлено, що нова парадигма розвитку ВЕО в Азербайджані в умовах глобалізації та трансформаційних змін у характеристиках цивілізаційного процесу висуває на перший план не нагромадження матеріальних благ, а розвиток людського потенціалу у формі економічних знань. Виявлено, що інтегральний показник, що визначає в будь-якій країні світу взаємопов'язаність рівня вищої освіти, системи професійної підготовки фахівців та розвитку економіки країни, а саме – конкурентоспроможність, за даними Рейтингу The Global Competitiveness Report 2015-2016 становить в Азербайджані 37 місце серед 138 країн світу. Окрім того, у 2016 році Азербайджан піднявся в міжнародному рейтингу Doing-Business-2016 відразу на 17 позицій й зайняв 63-тє місце у світі.

Під час опрацювання джерельної бази дослідження було виявлено, що до особливостей сучасного етапу розвитку ВЕО АР можна віднести такі: забезпечення зростання нових наукових економічних знань, процесів їх продукування та комерційного застосування; формування ефективної моделі освітньої та науково-дослідницької діяльності університетів країни в основі якої – розвиток системи грантових інструментів підтримки економічних наукових проєктів; сприяння професійній й академічній мобільності у системі ВЕО Азербайджану; втілення ідей компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх економістів в університетах Азербайджану.

Відправним імперативом у висвітленні ролі ВЕО як умови впровадження в Азербайджані інноваційної моделі розвитку є Концепція розвитку «Азербайджан-2020: погляд в майбутнє». Системотвірним чинником упровадження інноваційної моделі розвитку АР є формування людських ресурсів нової якості як одного із рушіїв економічного і соціального прогресу країни. Так, для реалізації інноваційної моделі розвитку країни на ВЕО покладається завдання підготовки фахівців, здатних до запровадження новітніх енергетичних та інформаційних технологій, розвитку космічних і телекомунікаційних систем, підвищення енергоефективності. З метою диверсифікації в країні має бути реалізовано ефективний трансфер впровадження інноваційних рішень у сфері виробництва, переробки сільськогосподарської продукції, нафтопродуктів і пластмас, ефективності електростанцій і поновлюваних джерел енергії, а також у економіці ненафтового сектору.

У процесі розгляду специфіки формування управлінських відносин у провідних сферах суспільної діяльності країн Чорноморського регіону, до яких уходить й Азербайджан, встановлено, що визначальним у створенні підґрунтя для розвитку й зміцнення інтелектуального, соціального, наукового і освітнього потенціалів, академічного та загальнокультурного взаємозбагачення країн Чорноморського регіону стало рішення Урядів країн спільноти про створення об'єднання, що отримало назву – Організація Чорноморського економічного співробітництва (ОЧЕС), яка у своїх статутних документах орієнтується на європейські освітні процеси і прагне до співпраці у галузі вищої освіти. Розвиток академічної співпраці країн-учасниць ОЧЕС в умовах глобалізації освітніх процесів виконує важливу функцію об'єднання студентської спільноти навколо спадщини, яка представлена культурною, соціальною, політичною, релігійною й економічною різноманітністю країн спільноти, що це полегшує доступ студентів однієї країни до ресурсів у сфері освіти інших країн.

У другому розділі **«Педагогічний аналіз проблем професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану»** проаналізовано цілі й завдання професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ Азербайджану у вимірах економічних та освітніх реформ країни; схарактеризовано особливості реалізації компетентнісного підходу у підготовці майбутніх економістів у ВНЗ країни, на основі чого визначено сутність компетентнісної освітньої парадигми ВЕО Азербайджану; здійснено емпіричне дослідження з виявлення рівня взаємообумовленості змісту й форм професійної підготовки економістів в азербайджанських вишах; здійснено аналіз досвіду організації науково-дослідної та самостійної роботи майбутніх економістів у ВНЗ Республіки.

З метою аналізу цілей й завдань професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ Азербайджану здійснено порівняльне дослідження наукових і прикладних напрацювань учених країни, що відзначаються суттєвим впливом на розвиток ВЕО в АР, і класифіковано їх за напрямками: праці вчених, які вивчали філософський аспект означеної проблеми; напрацювання вчених, які досліджували проблему в історичному контексті; теоретико-методологічні дослідження азербайджанських учених у сфері економіки; теоретично-прикладні напрацювання вчених, які розкривають психолого-педагогічний ракурс проблеми розвитку ВЕО в АР; праці психолого-педагогічного спрямування з питань професійної підготовки майбутніх економістів в азербайджанських ВНЗ; праці з вивчення економіки та питань розвитку ВЕО в АР.

Аналіз цілей й завдань професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ Азербайджану у вимірах економічних та освітніх реформ країни дав змогу визначити пріоритети в удосконаленні ВЕО країни, серед яких важливими є удосконалення змісту освіти; формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ; розвиток університетської науки тощо. У процесі аналізу досвіду застосування компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх економістів в університетах Азербайджану виявлено, що

він сприяє: забезпеченню балансу між зростанням нових наукових знань, процесів їх продукування та їх комерційним застосуванням, зростанню їх доданої вартості як фахівця на ринку праці; формуванню ефективної моделі освітньої та науково-дослідницької діяльності університетів країни; підтримки економічних наукових проектів з метою залучення науковців, талановитої молоді до реалізації програм національного значення, зокрема у сфері економіки й енергоресурсів країни.

Педагогічний аналіз проблеми взаємообумовленості змісту й форм професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ Азербайджану дав змогу виокремити чинники розвитку ВЕО в країні та визначити її пріоритети з урахуванням сучасних тенденцій цивілізаційного розвитку, а саме: 1) удосконалення змісту ВЕО відповідно до сучасних запитів ринку праці й світових стандартів соціально-економічного розвитку; 2) наявність тісного взаємозв'язку в системі «вища економічна освіта – ринок праці – потреби людей»; 3) формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ Азербайджану, що готують майбутніх економістів; 4) успішне впровадження інноваційної моделі розвитку ВЕО, в основі якої – інноваційні методи та технології (групова робота, метод «мозкового штурму», метод проектів, комунікативні тренінги, метод «керуючого тексту», метод кейсів, метод «модерації», бізнес-симуляція, навчальні інтернет-ігри тощо).

Вивчення досвіду університетів Азербайджану, що здійснюють професійну підготовку майбутніх економістів, дало можливість виявити пріоритети у запровадженні успішної моделі організації науково-дослідної роботи студентів, а саме: створення максимально сприятливих умов науково-дослідницької діяльності закладів вищої освіти, забезпечення міжнародної кооперації в освітній та науковій сфері; розвиток системи грантових інструментів підтримки наукових проектів; створення дослідницьких проектів, «start-up»; забезпечення державної підтримки дослідницьких програм у ВНЗ країни, співпраці з науковими установами та закладами високотехнологічних секторів економіки та бізнесу.

Компаративний аналіз теорії й практики організації самостійної роботи (ОСР) студентів у ВНЗ світу дав можливість виокремити продуктивні ідеї, що потребують осмислення й творчого застосування у міжнародній практиці підготовки фахівців з економіки, а саме: 1) ОСР студентів має бути обов'язковою складовою освітнього процесу, часовий обсяг якої має бути не менше за 65 %, Важливими є: реалізація персоніфікованого підходу до кожного студента, урахування курсу (року) навчання, специфіки навчальної дисципліни, консультаційний вербальний та ІКТ-супровід (із залученням Веб-ресурсів ВНЗ); 2) в організації освітнього процесу (навчальні плани, програми підготовки студентів різних освітніх рівнів) має бути враховано зв'язок самоосвіти майбутнього фахівця у економічній сфері з його практичною роботою, перспективами розвитку галузі.

У третьому розділі **«Практична реалізація основних положень професійної підготовки майбутніх економістів в Азербайджані та Україні: порівняльний аспект»** здійснено емпіричне дослідження з перевірки

ефективності професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану, із застосуванням ресурсів методу порівняльного аналізу здійснено дослідження професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ України та Азербайджану.

З метою оцінювання ефективності професійної підготовки в університетах Азербайджану було проведено емпіричне дослідження, задачами якого було: 1) уточнити структуру системи професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану; 2) перевірити ефективність формування компонентів професійної компетентності (ціннісно-мотиваційного; когнітивного; праксеологічного (практико орієнтованого); дослідницького) майбутніх економістів в освітньому процесі ВНЗ Азербайджану. Емпіричне дослідження здійснювалося за участі студентів Азербайджанського Державного Економічного Університету (ADIU); Азербайджанського Державного Аграрного Університету (ADAU). Загальна кількість учасників дослідження становила 383 особи. Серед них 241 студент I-V років навчання Загальноекономічного Факультету ADIU і 142 студенти I-V років навчання Факультету Агрономічної Економіки ADAU.

Емпіричне дослідження, проведене у ADIU і ADAU засвідчило, що у більшості студентів першого року навчання рівень сформованості компонентів професійної компетентності переважно елементарний. На другому році навчання показники з означених критеріїв покращуються, але не дуже суттєво. На третьому році навчання було отримано вищі кількісні дані за обраними показниками, які засвідчують, що освітній процес в університетах Азербайджану з підготовки бакалаврів у сфері економіки здійснюється продумано, системно й науково виважено. На четвертому та п'ятому роках (магістерська програма) навчання динаміка показників є ще більш позитивною, що свідчить про результативність формування професійної компетентності у студентів, а значить професійна підготовка майбутніх економістів в університетах Азербайджану є ефективною. Рівні сформованості професійної компетентності у майбутніх економістів в університетах Азербайджану у кількісному вираженні представлено у табл.1. Динаміку рівнів формування професійної компетентності у майбутніх економістів впродовж 5-ти років навчання в університетах Азербайджану візуалізує рис.1.

Таблиця 1

Рівні сформованості професійної компетентності у майбутніх економістів в університетах Азербайджану

Рівень	1 рік навчання	2 рік навчання	3 рік навчання	4 рік навчання	5 рік навчання
Елементарний	197 студ. (51,44 %)	159 студ. (41,51 %)	118 студ. (30,31 %)	92 студ. (24,02 %)	57 студ. (14,88 %)
Середній	164 студ. (42,82 %)	156 студ. (40,73 %)	168 студ. (43,86 %)	173 студ. (45,17 %)	158 студ. (41,26 %)
Високий	22 студ. (5,74 %)	68 студ. (17,75 %)	97 студ. (25,33 %)	118 студ. (30,81 %)	168 студ. (43,86 %)

Проведений порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх економістів засвідчив, що спільними рисами для обох країн є багаторівневий процес системи професійної підготовки, оновлення нормативно-правової бази, міжнародне співробітництво ВНЗ.

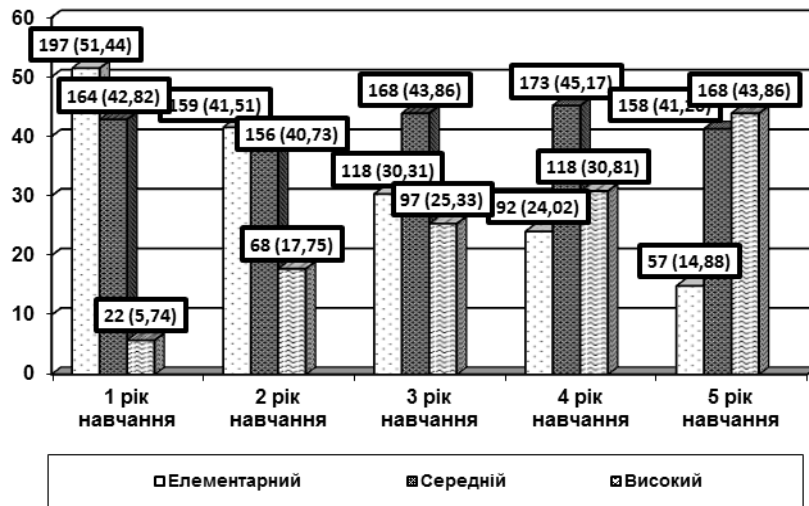

Рис. 1. Динаміка рівнів сформованості професійної компетентності майбутніх економістів в університетах Азербайджану.

У процесі компаративного аналізу виокремлено фактори, дотримання яких уможливило б покращення системи професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ України та виведення її на рівень «державної необхідності», серед яких – створення умов на законодавчому та виконавчому рівнях для розвитку освіти й економічного сектору, розгляду їх як повноправних партнерів держави; залучення інноваційного потенціалу молодого покоління в інтересах розвитку економіки країни з відповідним стимулюванням; практична зорієнтованість змісту й форм навчання науково-дослідницької роботи і практичної підготовки на формування у студентів професійних і прикладних бізнес-компетентностей тощо.

ВИСНОВКИ

Проведений аналіз літературних джерел та результати виконаних досліджень дозволяють сформулювати низку висновків, які можуть до певної міри упорядкувати подальші напрями досліджень цієї проблеми:

1. Дослідження інформаційних джерел дав змогу встановити, що АР є демократичною, правовою, світською державою, що розвивається на засадах економічних ринкових відносин.

Аналіз сучасного рівня розвитку вищої освіти АР на основі світових рейтингів виявив, що динаміка конкурентоспроможності як інтегрального показника, який визначає взаємопов'язаність рівня вищої освіти, системи професійної підготовки фахівців та розвитку економіки країни за даними Рейтингу Глобальної Конкурентоспроможності за 2016-2017 роки (The Global Competitiveness Report 2015-2016) свідчить, що Азербайджан зайняв високі

позиції: 37 місце серед 138 країн світу (у 2015 р. це була 40-а позиція серед 140 країн; у 2014 р. – 38-ма позиція; у 2013 р. – 39 позиція). Таким чином, Азербайджану вдалося впродовж тривалого часу (до 2016 року включно) зберегти за собою світове визнання як країни, що має високу інвестиційну привабливість. Натепер Азербайджан піднявся в міжнародному рейтингу Doing-Business-2016 відразу на 17 позицій й зайняв 63-тє місце у світі.

2. У процесі виявлення особливостей законодавчо-нормативного забезпечення сучасної ВЕО в АР встановлено, процес її становлення та розвитку унормовується офіційними національними документи у сфері освіти АР, зокрема рамковим законом у сфері освіти (Закон АР «Про освіту» (2009)); указами Президента, нормативними документи уряду та органів регіональної влади (Указ Президента «Про вдосконалення системи освіти в АР» (2000), План дій з реалізації Державної стратегії по розвитку освіти в Азербайджані (2015)); національними програмами розвитку освіти (Державна програма з реформування в системі вищої і середньої спеціальної освіти на 2009-2013 рр.» (2009); Концепція розвитку «Азербайджан – 2020: погляд в майбутнє» (2012), Державна стратегія з розвитку освіти в АР (2013)) та ін.

З'ясування педагогічного контексту становлення та розвитку сучасної ВЕО в АР дало змогу виявити, що її нова парадигма в умовах глобалізації та трансформаційних змін у характеристиках цивілізаційного процесу висуває на перший план не нагромадження матеріальних благ, а розвиток людського потенціалу у формі економічних знань. До особливостей сучасного етапу розвитку ВЕО в АР можна віднести такі: 1) забезпечення зростання нових наукових економічних знань, процесів їх продукування та комерційного застосування, що створює умови для ефективної «капіталізації» випускників університетів Азербайджану, зростанню їх доданої вартості як фахівця на ринку праці; 2) формування ефективної моделі освітньої та науково-дослідницької діяльності університетів країни, розвиток системи грантових інструментів підтримки економічних наукових проектів з метою залучення науковців, талановитої молоді до реалізації програм національного значення, зокрема у сфері економіки й енергоресурсів країни; 3) сприяння професійній й академічній мобільності у системі ВЕО в АР, що створює підґрунтя викладачам і студентам вищих навчальних закладів країни знайомитися з досвідом інших країн, набувати актуальних знань у сфері економіки з тим, щоб застосувати їх на батьківщині забезпечити впровадження інновацій у розвиток потенціалу країни, збільшенні її конкурентоспроможності на світовому ринку праці; 4) втілення ідей компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх економістів в університетах Азербайджану, що спирається на осмислене набуття студентами під час навчання у ВНЗ набору знань, умінь і навичок, які необхідні для успішної самореалізації у майбутній професійній діяльності як компетентного фахівця у сфері сучасної економіки.

3. Студіювання інформаційних джерел дало змогу з'ясувати роль ВЕО Азербайджану в упровадженні інноваційної моделі розвитку країни, системотвірним чинником якого є формування людських ресурсів нової якості як одного із рушіїв економічного і соціального прогресу країни. Так, для

реалізації інноваційної моделі розвитку країни на ВЕО покладається завдання підготовки фахівців, здатних до запровадження новітніх енергетичних та інформаційних технологій, розвитку космічних і телекомунікаційних систем, системного підвищення енергоефективності. Окрім того, з метою диверсифікації в Азербайджані має бути реалізовано ефективний трансфер технологій в напрямі впровадження інноваційних рішень у сфері виробництва, переробки сільськогосподарської продукції, нафтопродуктів і пластмас, ефективності електростанцій і поновлюваних джерел енергії. Пріоритетом сучасного процесу професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану визначено економіку ненафтового сектору.

У процесі розгляду специфіки формування управлінських відносин у сфері ВЕО країн Чорноморського регіону, встановлено, що для Азербайджану характерною є централізована система управління. Поряд з тим, демократичні перетворення у світовому освітньому просторі нині суттєво впливають на процеси управління ВЕО в АР, визначаючи тим самим шляхи децентралізації з елементами академічних та адміністративних свобод.

4. Аналіз цілей й завдань професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ Азербайджану у вимірах економічних та освітніх реформ країни дав змогу виокремити як пріоритетні: 1) удосконалення змісту ВЕО відповідно до сучасних запитів ринку праці й світових стандартів соціально-економічного розвитку; 2) наявність тісного взаємозв'язку в системі «ВЕО – ринок праці – потреби людей»; 3) формування інноваційного освітнього середовища у ВНЗ, що здійснюють професійну підготовку майбутніх економістів; 4) розвиток університетської науки, інвестором якої є держава, державні й недержавні фонди (Державний Нафтовий Фонд, Фонд Гейдара Алієва тощо), Світовий Банк, міждержавні організації.

У процесі характеристики особливостей реалізації компетентнісного підходу у підготовці майбутніх економістів в університетах Азербайджану визначено сутність компетентнісної освітньої парадигми ВЕО Азербайджану, в основі якої покладено ідею про те, що компетентнісно зорієнтована освіта має потужний потенціал щодо зміщення акцентів з нормативно окреслених знань, умінь і навичок до формування і розвитку здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності у економічній сфері. Сформульовано базові положеннями, які втілюють провідну ідею компетентнісного підходу у професійній підготовці майбутніх економістів у ВНЗ Азербайджану: 1) навчальна діяльність студентів є своєрідною проекцією їх майбутньої професійної діяльності, що потребує зорієнтованості на набуття умінь і навичок, формування здатності практично діяти, застосовувати досвід успішної діяльності у економічній сфері; 2) великий обсяг навчальної інформації та індивідуальний спосіб оволодіння новими видами діяльності зумовлюють те, що навчальна діяльність студентів значною мірою визначається їх власною активністю, спирається на осмислене набуття набору компетентностей, які необхідні для успішної самореалізації у майбутній діяльності. Обґрунтовано, що компонентами професійної компетентності фахівців економічного профілю в АР є такі: 1) ціннісно-мотиваційний;

- 2) когнітивний; 3) праксеологічний (практико орієнтований);
4) дослідницький.

5. Виявлення рівня взаємообумовленості змісту й форм професійної підготовки економістів у ВНЗ Азербайджану дало змогу встановити, що ознаками освітнього процесу у вишах країни є: *багатогранність*, що характеризує якісний аспект опанування студентом майбутньої економічної спеціальності з широким діапазоном вибору форм і методів організації навчання; *багатокомпонентність*, тобто ВЕО Азербайджану побудована за принципами відкритої освіти має можливість запровадження інноваційних форм організації освітнього процесу (он-лайн-навчання, віртуальне навчання тощо), у якому студент може реалізувати свій навчальний і науковий потенціал тощо; *суб'єктність*, тобто у визначенні змісту й форм ВЕО в Азербайджані є настанова у запровадженні студентоцентрованої освіти, яка враховує інтереси, запити, індивідуальний досвід студентів як суб'єктів навчання.

Вивчення досвіду університетів Азербайджану, що здійснюють професійну підготовку майбутніх економістів, дало можливість виявити, що важливим пріоритетом у запровадженні успішної моделі організації науково-дослідної роботи студентів в університетах Азербайджану є: 1) створення максимально сприятливих умов діяльності закладів вищої освіти, необхідних для забезпечення високої мотивації в студентів та викладачів до набуття актуальних знань, затребуваних компетенцій і методів здійснення наукових досліджень, міжнародної кооперації в освітній та науковій сфері; 2) розвиток системи грантових інструментів підтримки наукових проєктів з метою залучення науковців, талановитої молоді до реалізації програм національного значення; 3) виконання дослідницьких проєктів, «start-up», їх конкурсне фінансування; 4) забезпечення державної підтримки інтеграції дослідницьких програм у ВНЗ країни, співпраці з науковими установами та закладами високотехнологічних секторів економіки та бізнесу з метою підвищення результативності наукових досліджень і розробок, що здійснюються на базі провідних ВНЗ АР. Узагальнення досвіду ОСП в університетах Азербайджану створило підґрунтя для умовиводів про те, що у азербайджанському досвіді продуктивними положеннями, які можуть бути застосовані в інших країнах є такі: ОПС має базуватися на свідомому ставленні студента до навчання, усвідомленні її ролі у розв'язанні актуальних проблем ВЕО (мотиваційна складова); знаннях, що становлять основу самоосвітньої діяльності особистості, визначають її готовність до самоосвіти у майбутній професійній діяльності (когнітивна складова); комплексі навичок й умінь особистості, що визначають її функціональну готовність до професійної самоосвіти з актуальних питань економічної сфери (операційно-діяльнісна складова).

6. Здійснення емпіричного дослідження з перевірки ефективності професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану дало змогу встановити, що вона є ефективною, здійснюється системно, має сучасний зміст, відзначається результативним застосуванням інноваційних

методів і технологій в організації навчальних занять, практичної підготовки, науково-дослідницької і самостійної роботи.

Проведений порівняльний аналіз професійної підготовки майбутніх економістів засвідчив, що спільними рисами для обох країн є багаторівневий процес системи професійної підготовки, оновлення нормативно-правової бази, міжнародне співробітництво ВНЗ.

У процесі компаративного аналізу виокремлено фактори, дотримання яких уможливило б покращення системи професійної підготовки майбутніх економістів у ВНЗ України та виведення її на рівень «державної необхідності»

- *на національному рівні*: встановлення тісного взаємозв'язку в системі «ВЕО – ринок праці – потреби людей»; залучення бізнесових, приватних, державних установ, освітньо-наукових структур до розвитку та вдосконалення системи ВЕО; забезпечення державної підтримки дослідницьких програм, проектів, «start-up» у ВНЗ, їх співпраці з науковими установами та закладами високотехнологічних секторів економіки та бізнесу;

- *на законодавчому й виконавчому рівнях*: створення умов для розвитку ВЕО й економічного сектору, розгляду їх як повноправних партнерів держави; залучення інноваційного потенціалу молодого покоління в інтересах розвитку економіки країни з відповідним стимулюванням;

- *на інституційному рівні*: практична зорієнтованість змісту й форм навчання, науково-дослідницької роботи і практичної підготовки на формування у студентів професійних і прикладних бізнес-компетентностей; персоніфікація освітнього процесу у ВНЗ та індивідуалізація освітніх траєкторій формування майбутнього фахівця з економіки; методична обґрунтованість підходів, базована на їх інноваційності, доступності, зручності у користуванні, відповідності професійним запитам студентів; розвиток університетської науки, пріоритетами якого має бути система грантових інструментів підтримки наукових проектів.

Здійснене дисертаційне дослідження не вичерпує всього розмаїття питань, пов'язаних з професійною підготовкою майбутніх економістів в університетах Азербайджану. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в розробленні навчально-методичного супроводу організації освітнього процесу з підготовки фахівців з економіки з урахуванням досвіду Азербайджану; вивченні специфіки азербайджанського досвіду підготовки фахівців з економіки на докторському рівні ВЕО; здійсненні порівняльно-педагогічного аналізу ефективності професійної підготовки майбутніх економістів в Азербайджані та країнах Європейського Союзу.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні результати дисертації:

Статті у зарубіжних виданнях

1. *Aliyev, O.K.* Management of Vocational Training Systems of the Economists in the Black Sea Region / O. K. Aliyev // Scientific journal: Austrian Journal of Humanities and Social Sciences, «East West» Association for Advanced Studies and Higher Education GmbH. – № 5-6. – Vienna, 2016. – P. 8-11. ISSN 2310-5593.

Статті у наукових фахових виданнях

2. *Алієв О.К.* Підготовка майбутніх економістів в університетах Азербайджану: від знань до компетентностей / О.К. Алієв // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – № 1-2 (46-47). – 2016. – С. 76-79. (збірник включено до міжнар. наукометричних баз *РІНЦ, Index Copernicus РІНЦ, Google Scholar (Google Academia)*).

3. Aliyev, O. K. Business Simulations as a Component of an Innovative Model of Modern Economic Education / O. K. Aliyev // Proceedings of the National Aviation University. – 2016. – Том. 68. – № 3. – С. 111-116. DOI: 10.18372/2306-1472.68.10917 (Міжнар. видання англ. мовою, збірник включено до міжнар. наукометричних баз *EBSCO, Google Scholar, DOAJ, Elibrary.ru, CAS, Index Copernicus (IC), SSM, BASE, DRJI, РІНЦ UIF та ін.*).

4. *Алієв О.К.* Педагогічний аналіз проблеми професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану / О. К. Алієв // Вісник Національного авіаційного університету. Серія: Педагогіка. Психологія: зб. наук. пр. – К. : Вид-во «НАУ-друк», 2016. – Вип. 1(8). – С. 9 – 12.

5. *Алієв О.К.* Економічна освіта як необхідна умова для впровадження в Азербайджані інноваційної моделі розвитку / О.К. Алієв // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2016. – Вип. 55. – С. 17-21.

6. *Aliyev, O. K.* Experience of organization of self-study process of the economist-to-be at foreign higher educational institutions / O. K. Aliyev // Порівняльна професійна педагогіка. – 2016. – Том 6. Вип. 2. – С. 81-87. (міжнар. видання англ. мовою, збірник включено до міжнар. наукометричних баз *Cabell's directory, EBSCO, Discovery Service, Google Scholar та ін.*).

Опубліковані наукові праці апробаційного характеру

7. *Алієв О.К.* Управление системой высшего образования в Азербайджанской Республике / О.К. Алиев // Materialy XI mezinarodni vedecko-prakticka conference «Veda a vznik – 2015», 22-30 prosincu 2015 roku. – Díl 9. Pedagogika. : Praha. Publishing House «Education and Science» s.r.o. – 64 stran. – P. 56-58. (Чехія).

8. *Алієв О. К.* Інновації у соціально-економічному співробітництві України та Азербайджану / О.К. Алієв // Матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції «Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти», 25-26 лютого 2016 р., м. Київ, НПУ імені М.П. Драгоманова. – Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2016. – С. 218-220.

9. *Алієв О. К.* Бізнес-симуляції як інноваційний метод підготовки економістів в університетах Азербайджану / О. К. Алієв // Матеріали XII Междун. заочной научно-практ. конф. «Развитие науки в XXI веке», 16 апреля 2016 г., г. Харьков. – Х.: Науч.-информ. центр «Знание», 2016. – 136 с. – С. 5-8. (Збірник включено до міжнар. науково-метричної бази РІНЦ).

10. *Алієв О. К.* Організація науково-дослідної роботи студентів : досвід Азербайджану / О.К. Алієв // Матеріали Всеукраїнської VIII Науково-методичної конференції «Шляхи вдосконалення позааудиторної роботи студентів», 28 – 29 квітня 2016 року, м. Суми, Сумський державний

університет. – Суми, Вид-во: СумДУ, 2016. – С. 47-49. – Електронний ресурс. Режим доступу: <http://kpf.elit.sumdu.edu.ua/>

11. *Алієв О. К.* Інновації у професійній підготовці економістів в університетах Азербайджану / О.К. Алієв // Materials of the XII International Scientific and Practical conference «Cutting-edge science – 2016», 30.04-07.05 2016 г. – Volume 4. Pedagogical science. – Sheffield. England. Science and Education. LTD. – 113 p. – P. 61-64. (Велика Британія).

12. *Алієв О. К.* Компетентнісний підхід у підготовці майбутніх економістів в університетах Азербайджану / О.К. Алієв // Матеріали II Всеукр. науково-практ. конф. «Актуальні проблеми в системі неперервної освіти: ЗНЗ – доуніверситетська підготовка – ВНЗ», 27 травня 2016 р., НАУ, м. Київ. – К., Вид-во «НАУ-друк», 2016. – С. 23-28.

13. *Алієв О.К.* Інноваційний розвиток у стратегіях соціально-економічного співробітництва України та Азербайджану / О.К. Алієв // Матер. Міжн. наук.-практ. конф. «Соціально-економічні, політико-правові та соціокультурні процеси в Україні та світі», 02-03 червня 2016 року, Київ. унів-т імені Бориса Грінченка, м. Київ. – К., Вид-во Київ. ун-ту імені Бориса Грінченка. – С. 68-75.

14. *Алієв О.К.* Запровадження інформаційно-комунікаційних технологій у професійній підготовці майбутніх економістів: досвід України та Азербайджану / О.К. Алієв // Матер. II Всеукраїнської наукової конференції «Актуальні проблеми розвитку освіти і науки в умовах глобалізації», 28-29 жовтня 2016 р., Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара, м. Дніпро. – Дніпро, 2016. – С. 29-31.

АНОТАЦІЇ

Алієв О. К. Професійна підготовка майбутніх економістів в університетах Азербайджану. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти (спеціальність 015 – професійна освіта, спеціалізація – теорія і методика професійної освіти). – Національний авіаційний університет, Київ, 2017.

У дисертації здійснено комплексне порівняльно-педагогічне дослідження теоретичних і методичних основ професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану. Усебічно схарактеризовано становлення та розвиток вищої економічної освіти (ВЕО) в Азербайджанській Республіці (АР), передумовами яких визнано ступінь упровадження освітніх реформ, базованих на національній та світовій моделях інноваційного розвитку економіки, зокрема нафтового сектору. Класифіковано праці провідних азербайджанських науковців (філософські, історичні, теоретико-методологічні, психолого-педагогічні, економічні), що відзначаються ґрунтовним впливом на розвиток ВЕО. Здійснено емпіричне дослідження з перевірки ефективності професійної підготовки майбутніх економістів в університетах Азербайджану. Із застосуванням ресурсів методу порівняльного аналізу виявлено специфіку професійної підготовки майбутніх економістів у вищих навчальних закладах України та АР. Сформульовано рекомендації на

національному, законодавчому і виконавчому, інституційному рівнях щодо застосування азербайджанського досвіду у системі ВЕО України.

Ключові слова: вища економічна освіта (ВЕО), професійна підготовка майбутніх економістів; система ВЕО Азербайджанської Республіки (АР).

Aliev, O. K. Professional Training of the Future Economists at Universities in Azerbaijan. – Manuscript rights are reserved.

The thesis is to obtain the scientific degree of the candidate of pedagogical sciences (Doctor of Philosophy), speciality reference number 13.00.04 – Theory and Methodology of Professional Education (speciality reference number 015 – professional education, specialism – Theory and Methodology of Professional Education). – National Aviation University, Kyiv, 2017.

The thesis highlights a comprehensive comparative study of theoretical, pedagogical and methodological foundations of professional training of the future economists at universities of Azerbaijan. This scientific work, in an integrated manner, elucidates the formation and development of higher economic education (HEE) in the Republic of Azerbaijan (AR), whose preconditions are recognised to be the extend of implementation of education reforms, based on national and international models of innovation of development of the economy, especially the non-oil sector. It classifies the works of leading Azerbaijani scientists (philosophical, historical, theoretical, methodological, psychological, educational, economic ones) which are noted distinction for the substantial contribution into HEE development. It provides the empirical research results of examination of the effectiveness of professional training of the future economists at universities of Azerbaijan. Having applied the method of comparative analysis, there has been revealed the specifics of professional training of the future economists at higher educational institutions in Ukraine and AR. There has been worked out the guidelines at the national, legislative and executive, institutional level on the implementation of Azerbaijani best practices into the system of HEE in Ukraine.

Keywords: higher economic education (HEE), professional training of the future economists; HEE system of the Republic of Azerbaijan (AR).

Алиев О. К. Профессиональная подготовка будущих экономистов в университетах Азербайджана. – На правах рукописи.

Диссертация на получение кандидата педагогических наук (доктора философии) за специальностью 13.00.04 – теория и методика профессионального образования (специальность 015 – профессиональное образование, специализация – теория и методика профессионального образования). – Национальный авиационный университет, Киев, 2017.

В диссертации осуществлено комплексное сравнительно-педагогическое исследование теоретических и методических основ профессиональной подготовки будущих экономистов в университетах Азербайджана. Дана характеристика процессов становления и развития высшего экономического образования (ВЭО) в Азербайджане в их целостности, предпосылками которых признана степень внедрения образовательных реформ, базированных

на национальной и мировой моделях инновационного развития экономики, в частности нефтевого сектора. Классифицированы труды ведущих азербайджанских ученых (философские, исторические, теоретико-методологические, психолого-педагогические, экономические), которые имеют определяющее влияние на развитие ВЭО в АР. Сопоставлены подходы к управлению в системе ВЭО стран Черноморского региона и на их основе разработан теоретический концепт о роли ВЭО во внедрении инновационной модели развития Азербайджана. Обосновано, что компонентами профессиональной компетентности специалистов экономического профиля в АР есть: 1) ценностно-мотивационный; 2) когнитивный; 3) праксеологический (практико-ориентированный); 4) исследовательский.

Конкретизировано назначение компетентностного подхода в подготовке будущих экономистов в университетах Азербайджана (как одного из базовых в обеспечении эффективности процесса усвоения фундаментальных знаний, формирования умений, культивирования предпринимательских качеств, формирования профессиональных компетентностей). Обобщены теоретические положения и концептуальные идеи азербайджанских ученых и педагогов в области содержания и форм процесса профессиональной подготовки будущих экономистов. Обоснованы формы организации, методы и педагогические технологии, которые успешно используются в ВЭО АР. Дана характеристика специфике организации научно-исследовательской и самостоятельной работы студентов в университетах Азербайджана. В работе дальнейшее развитие имели теоретические положения о непрерывности ВЭО; идеи развития компетентностной образовательной парадигмы ВЭО.

Осуществлено эмпирическое исследование по проверке эффективности профессиональной подготовки будущих экономистов в университетах Азербайджана. С применением ресурсов метода сравнительного анализа выявлена специфика профессиональной подготовки будущих экономистов в вузах Украины и АР. В процессе компаративного анализа определены факторы, соблюдение которых сделало бы возможным улучшение системы профессиональной подготовки будущих экономистов в Украине. Обосновано, что среди этих факторов ключевыми есть: создание условий на законодательном и исполнительном уровнях для развития ВЭО и сектора экономики страны, рассмотрение их как полноправных партнеров государства; привлечение инновационного потенциала молодого поколения в интересах развития экономики страны с соответствующим стимулированием; практическая ориентация содержания и форм учебного процесса, научно-исследовательской работы и производственной практики на формирование у студентов профессиональных и прикладных бизнес-компетентностей и др. Сформулированы рекомендации на национальном, законодательном, исполнительном, институциональном уровнях относительно применения азербайджанского опыта в системе ВЭО Украины.

Ключевые слова: высшее экономическое образование (ВЭО), профессиональная подготовка будущих экономистов; система ВЭО Азербайджанской Республики (АР).